

Gårdsbildningar vid Upperud

Kulturhistorisk värdering

Värdering

Särskilt värdefull miljö

Värdemotivering

Vid Hembygdsvägen ligger gårdar placerade längs en äldre vägsträckning. Gårdarna med dess placering och gårdsbildningar visar på landsbygdens och lantbrukens organisation efter det omvälvande laga skiftet på 1800-talet. Gårdsbildningarna med tillhörande bostadshus, uthus och ekonomibyggnader utgör en kulturhistoriskt värdefull miljö i landskapet och berättar om Sveriges ekonomiska historia.

Innan järnvägen uppfördes var Upperud och området kring Nyeds kyrka det som utgjorde centrum. Söder om gårdarna vid Upperud på andra sidan vattnet skymtas Nyeds kyrka. Tillsammans sätts bybildningen i ett sammanhang som berättar om en äldre tids bebyggelseutveckling.

Miljön vid Upperud berättar också om hembygdsföreningen och om det genomslag folkrörelsen haft nationellt. De byggnader som finns inom hembygdsgården utgör tidigare vanliga byggnadstyper för Nyedsbygden som idag är mycket ovanliga.

Värdefulla karaktärsdrag:

- Hemmansvägens slingriga sträckning längs med gårdar och som belagts med grus.
- Byggnadernas placering i landskapet och längs med den gamla vägen.
- Det öppna beteslandskapet mot Borssjön. Trädrader längs med strandkanten.
- Skogsområdet norr om miljön.
- Byggnadernas enskilda karaktärsdrag.
- Byggnader med sadeltak och de täckta med tegel, samt murade skorstenar.
- Fasader klädda i stående träpanel i traditionellt utförande målade i röd slamfärg.
- Ytterdörrar helt utförda av trä.
- Ursprungliga fönster av trä. Deras placering, indelning och glasmått.

Historik

1581 förekommer Upperud första gången i jordebok. Tidigare i tiondelängden kyrkobygge, sedan ½ skattetorp, som överfördes till hemman 1/3 mantal. Omkring denna tid skrevs Upperud "Vprudh".

1581-1590 är Upperud upptagen i N. Ulleruds socken.

1600 skrevs Upperud "Oprud(h)".

1769 genomfördes storskiftet på tredjedels skattehemmanet Upperuds in- och utägor. Lotterna var fördelade som ett lapptäcke av de olika jordägarnas lotter. Längs med nuvarande Hembygdsvägen syns fyra byggnader och runt om tillhörande marker.

1845 genomfördes laga skifte på alla ägor till hemmanet Upperud. Omkring och i närheten av Hembygdsvägen syns nu ett antal bostadshus och ett flertal ekonomibyggnader.

1856 ville brukspatron J. Norrbom inte längre hålla gästgiveri och skjuts vid Molkoms egendom. Sockenstämman köpte därför snickaren Jonas Vadmans gård i Upperud år 1857. Gästgivaregården med handelsbod, sprit- och vinutlämningsrättigheter utarrenderades sedan.

1974 beskrivs Upperud på följande sätt av stadsarkitektkontoret i Karlstads kommun: En liten idyllisk by med 41 hus, därav 14 bostäder, 1 hemvärnsgård. Byn ligger mycket nära Molkoms centrum, kanske 500 meter, men har trots detta bevarat sin genuinitet. Ett fungerande jordbruk finns i byn, övrigt bebos av pensionärer, sommargäster samt sådana som har sin utkomst annorstädes.

Läs vidare

Miljön ingår i område Molkom.

Inventeringsinformation

Inventerat av EM, 2024

Bilder

